

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางหลักกฎหมายกับ
หลักพระพุทธศาสนา: แนวคิดของนิสิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
The Relation Between the Conception in Principle of Law and
Principle of Buddhism: The Concept of Students of
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiangmai Campus

¹ประไพศิริ สันติทฤษฎีกร และ ²ฟองจันทร์ สุขสวัสดิ์ ณ ออยุธยา

¹Prapaisiri Santitissadeekorn and ²Fongchan Sooksawat Na Ayudhya

¹²มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

¹²Mahachulalongkornrajavidyalaya University Chiang Mai Campus

¹Corresponding Author's Email: fongchan.sna@mcu.ac.th

Received August 20, 2022; Revised November 10, 2022; Accepted December 4, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางหลักกฎหมายกับหลักพระพุทธศาสนา มาใช้ในสังคม 2) เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพด้านความยุติธรรมของการนำหลักพระพุทธศาสนากับแนวคิดทางหลักกฎหมายมาใช้ในสังคม 3) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคด้านความยุติธรรมของการนำหลักพระพุทธศาสนามาใช้กับแนวคิดทางหลักกฎหมายมาใช้ในสังคม ตามแนวคิดของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย พบว่า 1) หลักกฎหมายกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กัน เพราะการบัญญัติกฎหมาย มักจะนำหลักธรรมมาเป็นเกณฑ์ แต่จะต่างกันในเรื่องของโทษ เพราะกฎหมาย ผู้ที่ได้รับโทษจะเป็นนามธรรมและเห็นผลในชาตินี้ แต่หลักธรรม ผู้ที่กระทำความผิดจะได้รับโทษที่เป็นนามธรรมหรือเห็นผลในชาติหน้าซึ่งคำสอนทางพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ 2) กฎหมายมีความยุติธรรมเสมอแม้ว่าจะอิงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่ผู้มีอำนาจในการร่างกฎหมายต้องการให้กฎหมายมีผลเป็นรูปธรรมที่เห็นได้ในชาตินี้ จึงทำให้กฎหมายดูเหมือนว่ามีเป้าประสงค์ไปคนละทางกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ซึ่งความจริงแล้วการบัญญัติกฎหมายต่างๆของประเทศไทยมักจะอิงอาศัยหลักพุทธธรรม แต่ในกรณีที่เห็นว่าการใช้กฎหมายย่อมขาดความชอบธรรมและความศักดิ์สิทธิ์นั้น 3) ปัญหาอุปสรรคด้านความยุติธรรมที่เกิดขึ้นเนื่องจากผู้มีอำนาจในการใช้กฎหมายมักใช้ไปในทางที่ผิดเพราะใช้เพื่อเอื้อประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง มากกว่าส่วนรวม

คำสำคัญ: ความสัมพันธ์, หลักกฎหมาย, หลักพระพุทธศาสนา

Abstract

The qualitative research has 3 objectives: 1. to study relationship between the concept of law principles and the principles of Buddhism 2. To analyze the efficiency of justice based on the principles of Buddhism and Law 3. To analyze problems and obstacles regarding the justice caused by Buddhism and law principles application in accordance with the concept of the students of Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Documentary study and field research by collecting datum by means of the in-depth interview by way of descriptive analysis.

Research results, 1.) the principles of law and Dhamma in Buddhism are related to each other because of the legislation mainly must do based on the Dhamma principles, but they are different on the matters of punishment because by the law, the one who is punished will obtain the abstract result and can be seen in this life but in Dhamma, the one who is punished will obtained the abstract result which will be effected to that one in next life. 2.) The law is always justice because the law mainly has been developed from Dhamma principles but some legislators are semi-immoral enforcers of the law in unjust and immoral 3.) Problems and obstacles concerning the justice of the law in same cases are the ones who enforce the Laws in the wrong ways for private and group interests more than the interests of the public.

Keywords: Relationship, Principle of law, Buddhist principles

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และกฎหมายที่ใช้ในการปกครองประเทศ ก่อนที่จะประกาศใช้หลักกฎหมายก็จะอิงหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการบัญญัติกฎหมายเพื่อการปกครองประเทศตลอดมา แต่ในการปรับใช้กฎหมายยังต้องนำหลักความยุติธรรมตามความเป็นจริงของความผิดแต่ละกรณีหรือหลักธรรมทางศาสนาบางส่วนมาประยุกต์ใช้ ดังนั้น นักกฎหมายจึงควรหันมาให้ความสนใจหลักธรรมทางศาสนาประยุกต์กับกฎหมายให้มากขึ้น เพราะหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของความดี ความยุติธรรม และความมีเหตุผล (พระพรหมคุณาภรณ์ ป. อ. ปยุตโต, 2555)

ในสมัยพระพุทธกาล พระพุทธเจ้าก็ได้บัญญัติกฎหมายขึ้นใช้กับพระสงฆ์ ซึ่งเรียกว่า “พระวินัย” และศีล ซึ่งสามารถมองเชื่อมโยงได้ว่ามีความคล้ายคลึงกับระบบกฎหมาย ที่รัฐสร้างขึ้นมาเพื่อเป็น กรอบในการกำหนดความประพฤติของสมาชิกในสังคม ดังนั้น จึงพูดได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนาและกฎหมายสามารถเห็นได้ชัดเจนในกฎหมายของประเทศไทย ซึ่งมีการนำหลักศีลธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประยุกต์ใช้เป็นหลักในการร่างบทบัญญัติแห่งกฎหมาย แต่ก็มีแตกต่าง ในกรณีของบทบัญญัติในการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดในบางกรณี ซึ่งมีโทษถึงประหารชีวิต จำคุกตลอดชีวิตและโทษในระดับริบดลงตามลำดับ ทั้งนี้เพื่อให้โทษเหมาะสมคู่ควรกับขีดขั้นของความผิด ซึ่งผู้ใช้กฎหมายบางรายบางครั้งหรือบางกรณี ผู้มีความรู้กฎหมายก็เห็นด้วยแต่ในบางกรณีก็มีความเห็นแย้งด้วยหลักการและเหตุผลต่าง ๆ

ในสังคมสมัยก่อน ประชาชนมีความใกล้ชิดกับวัด และให้ความสำคัญอีกทั้งยึดมั่นกับหลักธรรมคำสอน สิ่งที่เป็นกรอบกำหนดความประพฤติ เป็นบรรทัดฐานของสังคม(Norm) ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ หลักธรรมคำสอนและศีล อาจกล่าวได้ว่า กฎหมายบ้านเมืองเป็นสิ่งที่คอยจับผิดพฤติกรรมที่ผิดต่อความสงบสุข และความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งหลายทั้งปวงต่อสังคมซึ่งสามารถคอยคุมความประพฤติของคนได้ในลักษณะ ที่เห็นได้ในปัจจุบันและมีส่วนช่วย กับเป็นมาตรการคุ้มกันหรือขจัดผู้ประพฤติผิดศีลทั้ง 5 ข้อ ก็เห็นจะไม่ผิด เป้าหมายของศีลหลักศีลธรรม ยกตัวอย่างเช่น หากจะมีการกระทำความผิดใด ผู้ที่จะกระทำความผิดนั้นจะ เกรงกลัวต่อบาป (จากการทำผิดศีล และผลสุดท้ายคือจะตกนรก) มากกว่าที่จะเกรงกลัวกฎหมาย (ซึ่งหากทำ ผิดกฎหมาย ผลสุดท้ายคือจะถูกลงโทษตามความผิดแต่ละด้าน และแต่ละระดับ)

ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นขึ้นไป มิได้มองว่าโลกกับธรรมแยกออกจากกันเหมือนในปัจจุบัน หน้าที่ ของพระมหากษัตริย์มิได้มีเพียงแค่บำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ราษฎรเท่านั้น หากยังทรงมีหน้าที่ในทางศีลธรรมเพื่อ ชักนำและกำกับประชาชนให้เจริญงอกงามในทางธรรมะอันจะเป็นเสมือนแสงสว่างนำทางไปสู่ความรู้ดี ชอบ ชั่ว ดีที่จะเป็นองค์ประกอบให้ละเว้นจากการละเมิดคือการกระทำความผิดทางกาย และวาจาตลอดทั้งหล่อ หล่อมจิตสำนึกให้เป็นกุศลจิตที่เว้นจากความชั่วทั้งหลายทั้งปวง แม้มิใช่พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ทรงดำริ เช่นนั้น แต่นี่ก็เป็นสิ่งที่ประชาชนคาดหวังจากพระมหากษัตริย์ ตัวอย่างเห็นได้จากพระราชปรารภของ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกว่า “ทุกวันนี้ตั้งพระทัยแต่ที่จะทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาไพร่ฟ้า ประชากรให้อยู่เย็นเป็นสุข ให้ตั้งอยู่ในคติธรรมทั้ง 4 ดำรงจิตจัดรัสบาเพ็ญศีลทาน จะได้สุคติภูมิมนุษย์ สวรรค สมบัติ นิพพานสมบัติเป็นประโยชน์แก่ตน”

ดังนั้น กฎหมายในสมัยก่อนส่วนหนึ่งจึงมีหน้าที่กำกับผู้คนให้มีศีลธรรมในชาตินี้และเข้าถึงสุคติในชาติ หน้าด้วย อีกทั้งกฎหมายหลายฉบับถูกตราขึ้นโดยอ้างอิงหลักธรรมทางพุทธศาสนาเป็นแนวเทียบเคียง โดยเฉพาะกฎแห่งกรรม

กฎหมายกับพุทธศาสนาสามารถก้าวเดินไปด้วยกันได้ แม้จะไม่อ้างอิงกฎแห่งกรรม หรือนรกสวรรค์ เลยก็ตาม ประเด็นสำคัญอยู่ที่การมองให้เห็นสังคมและชีวิตที่ดำรงอยู่อย่างรอบด้าน ทั้งในทางกาย วาจา จิตใจ สังคมและปัญญา โดยอาศัยมาตรการทั้งบวกและลบ โดยการส่งเสริมสภาพจิตหรือจิตสำนึกของบุคคลในสังคม ควบคู่กับการควบคุมพฤติกรรมที่กระทำหรือแสดงออกทางกาย วาจาของบุคคลทั้งในทางบวกหรือลบโดย คำนึงถึงความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุขในสังคม ในลักษณะที่เป็นรูปธรรมจริง

กฎหมายกับศาสนามีความเหมือนกันตรงที่ มีแบบแผนในการกำหนดความประพฤติปฏิบัติที่แน่นอน เป็นลายลักษณ์อักษร ตัวอย่างเช่น ถ้าเป็นกฎหมาย ก็จะมีประมวลกฎหมายบัญญัติกฎหมายเกณฑ์ต่างๆเอาไว้ ทั้ง บทบัญญัติและบทลงโทษสำหรับกรณีที่กระทำผิดต่างๆในลักษณะขั้นของความรุนแรง หรือความหนักเบาที่ ต่างกัน ส่วนถ้าเป็นศาสนาก็จะมีคัมภีร์ต่างๆที่เขียนถึงแนวคิด หรือหลักธรรมคำสอนต่างๆ ของศาสนาของแต่ละ ศาสนาเอาไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นหลักการด้านส่งเสริมความคิด การพูด และการกระทำทางกายในทางที่ดี งามในลักษณะกว้างๆ ซึ่งถ้าถูกนำไปประพฤติก็น่าจะเกิดคุณภาพดีทั้งแก่ตนและสังคม จึงเป็นหลักการที่ไม่ทำให้ มนุษย์หลงผิดลงไปในทางเสื่อม จะช่วยส่งเสริมให้กฎหมายกลายเป็นเครื่องฝึกให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติตัว ตรงตามเจตนารมณ์ได้ (บุญชนัญญา กรัษกายพันธ์, 2559)

ส่วนข้อที่แตกต่างที่สำคัญ คือ บทลงโทษของผู้ฝ่าฝืน ในส่วนของกฎหมายนั้นย่อมได้รับบทลงโทษที่ ชัดเจนแน่นอน และทันทีทันใดตามที่กฎหมายกำหนด ในขณะที่ศาสนานั้น ผู้ฝ่าฝืนย่อมไม่ได้รับผลร้ายในทาง กายภาพอย่างแน่นอนชัดเจน และทันทีทันใด คงจะมีแต่เพียงความเชื่อที่ว่าผู้ฝ่าฝืนจะได้รับผลร้ายในแง่ของ จิตใจหรือจิตวิญญาณ ที่เราเรียกกันว่า เคารห์กรรมหรือการไปสู่ทุคติภูมิ (ตกนรก) ในภพหน้า

หลักกฎหมายทั่วไป (The General Principle of Laws) ในปัจจุบันนี้ นับว่ามีบทบาทสำคัญมากในระบบกฎหมายของประเทศต่างๆ เพราะหลักกฎหมายทั่วไปเป็นเครื่องมือที่ศาลใช้เพื่อพิทักษ์รักษาและเป็นหลักประกันในสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ทั้งนี้ เพราะเป็นไปไม่ได้ที่ฝ่ายนิติบัญญัติจะคาดการณ์ทุกอย่างได้ล่วงหน้าและกำหนดทางแก้ปัญหาไว้ในกฎหมายลายลักษณ์อักษร โดยศาลจะใช้หลักกฎหมายทั่วไปเข้าไปอุดช่องว่างของกฎหมายลายลักษณ์อักษร ตลอดจนใช้หลักกฎหมายทั่วไปเป็นพื้นฐานในการตีความกฎหมายลายลักษณ์อักษร (จรัญ ภักดีธนากุล, 2549)

การบัญญัติกฎหมาย หรือการนำกฎหมายมาปรับใช้กับประชาชนต้องให้เกิดความเป็นธรรมโดยคำนึงถึงหลักนิติธรรมตามประเพณีการปกครองของประเทศเป็นสำคัญ หากนักกฎหมายมีความรู้และความเข้าใจหลักเกณฑ์แก่นแท้ของกฎหมายที่มีรากฐานมาจากศีลธรรมแล้วจะสามารถนำหลักเกณฑ์หรือแนวคิดดังกล่าวมาปรับใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ฉะนั้น จึงควรนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาดังที่กล่าวมาใช้กับหลักกฎหมายทั่วไป เพื่อประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาและเพื่อให้เกิดความยุติธรรมและความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น (สมพร เทพสิทธิ์, 2548)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยและคณะสนใจที่จะศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางกฎหมายกับหลักพระพุทธศาสนา: แนวคิดของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ จากที่กล่าวว่าการนำหลักพุทธศาสนามาใช้กับหลักกฎหมายทั่วไป เพื่อให้เกิดความยุติธรรมและความเป็นธรรมนั้น ผู้วิจัยและคณะจึงมีความตั้งใจที่จะศึกษาข้อเรื่องเพื่อให้เกิดประโยชน์ในทางวิชาการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางหลักกฎหมายกับหลักพระพุทธศาสนา
2. เพื่อวิเคราะห์ประสิทธิภาพด้านความยุติธรรมของการนำหลักพระพุทธศาสนากับแนวคิดทางหลักกฎหมาย
3. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคด้านความยุติธรรมของการนำหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับแนวคิดทางหลักกฎหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางหลักกฎหมายกับหลักพระพุทธศาสนา : แนวคิดของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่” เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary research) และการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ (Interview) จากนิสิต ที่ลงทะเบียนเรียนวิชากฎหมายทั่วไป ซึ่งมีรายละเอียดของการวิจัยดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี ภาคปกติ ที่ลงทะเบียนเรียนวิชากฎหมายทั่วไป มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ดังนี้ 1) พระนิสิต สาขาวิชาภาษาบาลี จำนวน 15 รูป 2) พระนิสิต สาขาวิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 29 รูป 3) พระนิสิต สาขาวิชาพุทธศิลปกรรมจำนวน 19 รูป 4) พระนิสิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ จำนวน 27 รูป 5) นิสิตคฤหัสถ์ สาขาวิชาสังคมศึกษา จำนวน 30 คน 6) นิสิตคฤหัสถ์ สาขาวิชารัฐศาสตร์ จำนวน 21 คน รวมทั้งหมด จำนวน 141รูป/คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.2.1 การศึกษาจากเอกสาร (Documentary research) ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสาร ตำรา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดพื้นฐานทางกฎหมายและพุทธศาสนา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์

3.2.2 ผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มนิสิตตามคำถาม ดังนี้

1) นิสิตมีความเห็นเกี่ยวกับ “กฎหมายและหลักธรรม” ในปัจจุบันนี้ว่ายังมีความสอดคล้องหรือมีความสัมพันธ์กันอยู่หรือไม่ อย่างไร (หรือ หลักธรรมยังมีอิทธิพลต่อหลักกฎหมายอยู่หรือไม่)

2) นิสิตมีความเห็นอย่างไรต่อความยุติธรรมของกฎหมายในปัจจุบัน จงอภิปรายและยกตัวอย่างประกอบ

3) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ เป็นรายการกลุ่ม โดยผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามปัญหาวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตการวิจัยและการนิยามศัพท์ปฏิบัติการ ซึ่งมีขั้นตอนในการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือดังนี้

(1) ร่างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ครอบคลุมและสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ แล้วให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการวิจัย

(2) นำร่างเครื่องมือที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและแนะนำไปแก้ไขให้ถูกต้องตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ รวมทั้งการใช้สำนวนภาษา ตลอดจนพิจารณาถึงความเหมาะสม

(3) นำไปใช้เก็บข้อมูลจริงกับนิสิตกลุ่มเป้าหมาย โดยผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) เป็นการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายที่กำลังศึกษาวิชากฎหมายทั่วไป ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สอนและรับผิดชอบในรายวิชาดังกล่าว โดยผู้วิจัยได้วางแผนปฏิบัติไว้ ดังนี้

1) ผู้วิจัยมอบหมายให้นิสิตแบ่งกลุ่มแล้วค้นคว้าเพื่อเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่าง “กฎหมายกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา” เพื่อเป็นการปูพื้นฐานความรู้ความเข้าใจ และทำให้นิสิตมองเห็นภาพความเกี่ยวข้องและความสัมพันธ์ของหลักกฎหมายกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้ในระดับเบื้องต้น

2) ผู้วิจัยให้นิสิตแบ่งกลุ่มอภิปรายตามหัวข้อที่กำหนดไว้ แล้วดำเนินการสัมภาษณ์จากผลของมติในการอภิปรายนั้น เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ ประมวลผลตามกรอบแนวคิดที่กำหนดในการวิจัยและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) เป็นการศึกษาเอกสาร งานวิจัย ประมวลกฎหมาย หลักธรรมในพระพุทธศาสนา บทความทางวิชาการ สิ่งพิมพ์ต่างๆรวมทั้งการค้นคว้าจากฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์อิเล็กทรอนิกส์

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการแบ่งกลุ่มนิสิตแล้วร่วมกันอภิปรายตามหัวข้อที่กำหนด และสัมภาษณ์ผลของมติ ซึ่งเป็นทั้งนิสิตบรรพชิตและนิสิตคฤหัสถ์ ระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ภาคปกติ ที่ลงทะเบียนเรียนวิชากฎหมายทั่วไป ซึ่งผู้วิจัยเป็นผู้สอนและรับผิดชอบ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ในแง่ต่างๆ ตามความเป็นจริงซึ่งเป็นการวิเคราะห์ออกมาในรูปเชิงพรรณนา และได้จัดหมวดหมู่ในประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางหลักกฎหมายกับหลักพระพุทธศาสนา (หรือ หลักธรรมยังมีอิทธิพลต่อหลักกฎหมายอยู่หรือไม่)

ตอนที่ 2 การนำหลักพระพุทธศาสนามาใช้กับหลักกฎหมายว่ามีประสิทธิภาพด้านความยุติธรรมหรือไม่

ตอนที่ 3 ปัญหาและอุปสรรคด้านความยุติธรรมของการนำหลักพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้กับแนวคิดทางหลักกฎหมาย

ผลการวิจัย

1. ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางหลักกฎหมายกับหลักพระพุทธศาสนา ตามแนวคิดของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ พบว่า นิสิตมีแนวคิดหลักกฎหมายกับหลักพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กัน ดังความเห็นโดยสรุปดังนี้ :

หลักกฎหมายกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์และมีความสอดคล้องกันอย่างแยกไม่ออก เนื่องจากการร่างหรือบัญญัติกฎหมายมีการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้เป็นหลักเทียบเคียงที่กว้าง ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการร่างกฎหมาย ซึ่งโดยพื้นฐานแล้ว หลักทางพระพุทธศาสนาหลายข้ออ้างอิงพื้นฐานของความยุติธรรม หลักการพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมอย่างสงบสุข เช่น หลักศีล 5 ซึ่งทุกข้อสามารถนำมาใช้เป็นพื้นฐานทางกฎหมายได้ทั้งสิ้น

หลักกฎหมายกับหลักธรรมมีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์กันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่จะมีส่วนที่แตกต่างกันในเรื่องของโทษ เนื่องจากกฎหมายผู้ที่ได้รับโทษจะได้รับเป็นรูปธรรม มีสภาพบังคับที่ชัดเจนทั้งในส่วนแพ่งและอาญา แต่หลักธรรมนั้น ไม่มีสภาพบังคับที่ชัดเจนแน่นอนเพียงแต่มีผลในทางวิถีชีวิตในแวดวงสังคม ภาวะแวดล้อมและจิตสำนึกในด้านผลกระทบในภาพหน้า

โดยสภาพของความเป็นจริงมนุษย์ต้องมีกฎหมายเป็นเครื่องมือในการรักษาความสงบสุขของสังคมซึ่งกฎหมายนั้นจะเดินเคียงคู่กับคุณธรรม แต่ผู้มีอำนาจในบางกลุ่มที่มีอำนาจบังคับใช้กฎหมาย บางครั้งหรือบางกรณีจะตีความกฎหมายเบี่ยงเบนไปจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อส่วนตัวหรือพวกพ้อง จึงทำให้สังคมเกิดความไม่สงบสุขเพราะขาดความเป็นธรรม

2. การนำหลักพระพุทธศาสนามาใช้กับหลักกฎหมายว่ามีประสิทธิภาพด้านความยุติธรรมหรือไม่ ตามแนวคิดของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ พบว่า นิสิตมีแนวคิดว่า หลักพระพุทธศาสนายังคงมีความสัมพันธ์และความสำคัญในแง่แห่งความเป็นหลักการเทียบเคียงในด้านความยุติธรรมในลักษณะกว้างๆหรือองค์รวม หากแต่ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่เกิดขึ้นในทุกวันนี้เกิดจากการที่ผู้ใช้กฎหมายบางราย ใช้ไปในทางที่ผิดในบางโอกาส ฉะนั้นความยุติธรรมหรือความไม่ยุติธรรม หาใช่เกิดจากตัวของกฎหมายเองไม่ แต่เกิดจากพฤติกรรมการใช้กฎหมายโดยในทางสุจริตหรือทุจริตต่างหาก ดังเช่นตัวอย่างบทสรุปต่อไปนี้ :

กฎหมาย มีความยุติธรรมเสมอ จะเห็นได้จากคนในสังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย รู้ว่าอะไรดี อะไรไม่ดี ความดีงามความยุติธรรมสามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล ทั้งนี้ผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจทั้งหลายก็ต้องเป็นผู้มีความประพฤติดี ละเว้นความชั่ว ปฏิบัติตนให้มีความเป็นธรรมต่อส่วนรวม สังคมจึงจะเกิดความสงบสุขได้

กฎหมายมีความยุติธรรมและดีงามเสมอ เพราะการตรากฎหมายก็มาจากการอิงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาในขอบข่ายที่กว้างขวาง แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ที่ใช้กฎหมายบางคน หรือในบางโอกาสมีพฤติกรรมกฎหมายเสียเอง จึงทำให้บางครั้งกฎหมายขาดความศักดิ์สิทธิ์และความชอบธรรมหรือพิทักษ์ธรรมที่แท้จริง

กฎหมายอาจไม่ยุติธรรมตามหลักธรรมทางศาสนธรรม เพราะกฎหมายเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมานั้นอาจเกิดการขัดแย้งจึงทำให้การใช้กฎหมาย เบี่ยงเบนความยุติธรรมได้ในบางเรื่อง

เท่าที่เคยมีปรากฏการณ์ในการใช้กฎหมายในบางครั้งในความรู้สึกของประชาชน มีความรู้สึกว่าการบังคับกฎหมายไม่เป็นไปตามอรรถของหลักยุติธรรมสากลโดยเฉพาะกับคนยากจน เพราะผู้ที่มีอำนาจในการใช้กฎหมายจึงเป็นคุณกับคนร่ำรวยหรือคนที่มีอำนาจ การพิจารณาอรรถคดีบางเรื่อง ยังไร้หลักนิติรัฐ และนิติธรรม

3. ปัญหาและอุปสรรคด้านความยุติธรรมของการนำหลักพระพุทธศาสนามาใช้กับแนวคิดทางหลักกฎหมาย ตามแนวคิดของนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ พบว่าแนวคิดของนิสิต ที่มีต่อความสัมพันธ์ระหว่างหลักกฎหมายกับหลักพระพุทธศาสนาในประเด็น “ปัญหาและอุปสรรคด้านความยุติธรรมของการนำหลักพระพุทธศาสนาประยุกต์ใช้กับแนวคิดในการตราและการบังคับใช้กฎหมาย”

ผู้มีอำนาจในการออกกฎหมายหรือร่างกฎหมายรวมทั้งการบังคับใช้กฎหมายบางรายหรือบางโอกาสเห็นต่อประโยชน์ส่วนตัวอีกทั้งยังขาดหลักคุณธรรม นี่คือปัญหาและอุปสรรคอย่างหนึ่งที่ทำให้กฎหมายดูเหมือนขาดความศักดิ์สิทธิ์

หลักการหรือหลักปรัชญาสากลทางกฎหมายดีอยู่แล้ว เพราะมีความสัมพันธ์กับหลักพระพุทธศาสนา ในลักษณะของภาพรวมที่กว้างขวางแต่ผู้ใช้กฎหมายบางรายหรือบางองค์กรมักใช้ไปในทางที่ไม่ตรงตามเจตนารมณ์ของข้อบัญญัติหรือตัวบท ใช้ไปในทางที่เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และพวกพ้อง

ประชาชนเป็นผู้มีส่วนทำให้หลักกฎหมายไม่มีความเป็นธรรมหรือไม่เหมาะสม เพราะประชาชนเป็นผู้เลือกตัวแทน ที่ไม่มีคุณธรรมเข้าไปทำหน้าที่ออกกฎหมายในสภา ฉะนั้น ถือว่าตัวประชาชนเองมีส่วนที่เป็นปัญหาและอุปสรรคต่อความยุติธรรมของกฎหมาย

การก้าวเข้าสู่ยุคเสรีนิยมทุนนิยม และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี คนมีความโลภมากขึ้นเพื่อหวังทรัพย์สิน เกียรติยศและตำแหน่งทางสังคม ตามยุคตามสมัย ทำให้หาทางทุจริต คอร์รัปชัน เมื่อมีโอกาสบางครั้งการพิจารณาในการร่างกฎหมายจึงมุ่งแต่พัฒนาเศรษฐกิจมากเกินไป ไม่ให้ความสำคัญด้านคุณธรรมจริยธรรมลดน้อยลงไป

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยในหัวข้อเบื้องต้น ทำให้ผู้วิจัยทราบมุมมองและแนวคิดของนิสิตที่มีความความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายและหลักการในพระพุทธศาสนา สำหรับผลการวิจัยที่ได้สรุปมาสามารถนำมาอภิปรายผลการวิจัยแยกตามข้อคำถามแห่งวัตถุประสงค์การวิจัยได้ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทางหลักกฎหมายกับหลักพระพุทธศาสนา

หลักธรรมและศาสนามีความเกี่ยวข้องกันมานานในทุกสถาบันทางสังคม เริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัวไปจนถึงสถาบันสูงสุดคือสถาบันพระมหากษัตริย์ ยกตัวอย่างเช่นแนวคิดในการปกครองของพระมหากษัตริย์ทรงมีแนวประยุกต์กับหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากไม่ว่าจะเป็นหลักทศพิธราชธรรมหลักจักรวรรดิวัตร ราชสังคหวัตถุ ไปจนถึงกระทั่งหลักธรรมสำหรับปุถุชน ประชาชนคนธรรมดา อย่างเช่นศีล

ห้า เป็นต้น เนื่องจากเป็นหลักธรรมขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดให้ผู้ที่ยึดถือในหลักธรรมนั้นให้เว้นจากการฆ่าสัตว์คือการทำร้ายชีวิตของผู้อื่น ให้เราเว้นจากการลักขโมยการฉ้อฉลโดยทุจริต ให้ละเว้นจากการประพฤติผิดในกาม ให้ละเว้นจากการหลอกลวงโกหกมดเท็จ ให้ละเว้นจากการเสพสิ่งเสพติดทุกชนิด **ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของพระราชพร ยกเชื้อ เรื่องพุทธศาสนากับปัญหาอาชญากรรมในสังคมไทย : ศึกษาความค่านิ่งเรื่องศีล 5 ของผู้กระทำความผิดในเรือนจำกลางคลองเปรม** ซึ่งพบว่า ศีล 5 ในพระพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ เว้นจากการฆ่าสัตว์หรือ ทำร้ายชีวิต เว้นจากการลักขโมยหรือฉ้อฉลโกง เว้นจากการประพฤติผิดในกาม เว้นจากการ พูดเท็จหรือพูดหลอกลวง เว้นจากการดื่มสุราเมรัยหรือสิ่งเสพติดต่างๆ เป็นศีลพื้นฐานของพระพุทธศาสนา การละเมิดศีล 5 นับได้ว่าเป็นทั้งความผิดในแง่ศีลธรรมและในแง่อาชญากรรม ในทัศนะของกฎหมายและอาชญาวิทยา นอกจากนั้น พระพุทธศาสนายังมีความสอดคล้องกับ หลักอาชญาวิทยาที่ว่า อาชญากรรมมีสาเหตุจากบุคลิกภาพของบุคคลและปัจจัยภายนอกประการอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนั้น ยังพบในการวิจัยภาคสนามว่า ผู้กระทำความผิดนั้นมีความรู้และมีความเข้าใจในศีล 5 แต่ผู้ที่จะปฏิบัติตามศีล 5 ได้อย่างครบครันสมบูรณ์นั้น มีจำนวนน้อยเพราะฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า ศาสนามีความสำคัญต่อการควบคุมอาชญากรรม แต่ยังมีปัจจัยอื่นที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการเกิดอาชญากรรม การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคม จึงต้องอาศัยศาสนาและปัจจัยอื่นประกอบกัน

หลักการพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาเป็นแกนสำคัญในการร่างกฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองนั้นคือหลักความยุติธรรม ซึ่งหากพิจารณาตามแนวคิดที่ได้ศึกษามาพบว่า หลักความยุติธรรมที่ใช้เป็นพื้นฐานของกฎหมาย คือหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ ซึ่งเกิดขึ้นจากการคิดค้นเหตุผลของมนุษย์ ความยุติธรรมจะมีอยู่ตามธรรมชาติ มีลักษณะถาวรไม่เปลี่ยนแปลง เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น การฆ่าผู้อื่นโดยเจตนา จะสามารถทราบได้โดยใช้ตรรกะพื้นฐานว่าสิ่งนั้นเป็นความผิด กฎเกณฑ์ดังกล่าวนี้ จึงเป็นความยุติธรรมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งแตกต่างจากความยุติธรรมอีกประเภทหนึ่ง นั่นคือความยุติธรรมที่เป็นแบบแผน ซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมได้กำหนดรูปแบบของความยุติธรรมขึ้นเพื่อใช้เป็นแบบแผนอันมีลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละลักษณะและแต่ละพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น กฎหมายเกี่ยวกับการจราจร กฎหมายเกี่ยวกับการอนุญาตให้บุคคลซึ่งมีเพศเดียวกันจดทะเบียนสมรสกันได้ เป็นต้น

โดยหลักความยุติธรรมตามธรรมชาตินั้น มีความสอดคล้องกับแนวคิดของกฎหมายทางธรรมชาติ (Natural Law) ซึ่งเชื่อว่าโลกและจักรวาลเป็นสิ่งที่มิระบบระเบียบทางศีลธรรม (Moral order) โดยจิตสำนึกที่เป็นธรรมชาติอันเป็นระเบียบสากลเป็นระบบแห่งเหตุผล (Ration Reason) นอกจากนั้นยังเชื่อว่า ธรรมชาติของมนุษย์ (Human Nature) เป็นสิ่งที่มีเหตุผลและสามารถรู้ผิดชอบชั่วดี รวมทั้งเชื่อว่ากฎหมายของบ้านเมืองและกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่บังคับใช้อยู่ในสังคมมนุษย์ มีต้นกำเนิดมาจาก “จิตสำนึกแห่งเหตุผลของมนุษย์” ซึ่งแนวคิดเช่นนี้มีความสอดคล้องใกล้เคียงกับต้นกำเนิดและแก่นของหลักพุทธธรรมเป็นอย่างยิ่ง

โดยในส่วนของกฎหมายของไทยนั้น ได้นำหลักความยุติธรรมทั้งสองชนิดมาเป็นแกนหลักในการบัญญัติกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระคทาฐ คุเวสภมโม (เพ็งที) และ ศาสตราจารย์ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ (2558) เรื่องการเปรียบเทียบความยุติธรรมตะวันตกกับพระพุทธศาสนาเถรวาท และกฎหมายไทย ซึ่งพบว่า แนวคิดความยุติธรรมตะวันตกในสมัยโบราณได้ยึดติดอยู่กับพระเจ้าแต่ในเวลาต่อมาความยุติธรรม ก็คือกฎหมายเพื่อใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการผดุงเป็นระเบียบเรียบร้อยและความยุติธรรมของสังคมร่วมกัน แต่ในปัจจุบันนี้สังคมตะวันตกได้ยึดถือความยุติธรรมตามสำนักกฎหมายบ้านเมือง โดยอยู่ภายใต้เงื้อมมือของหลักความยุติธรรม (หลักกฎหมายทั่วไป) และความยุติธรรมได้แปรสภาพมาเป็นกฎหมาย โดยให้ความสำคัญและได้

คำนึงถึงคุณค่าในเรื่องของการวางกฎเกณฑ์ลงมาสู่สังคมได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้การที่มีแนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมโดยให้ยึดถือตามกฎหมายที่ออกมาจากรัฐาธิปไตยเป็นสิ่งที่เชื่อว่ายุติธรรมที่สุด

ในส่วนของหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หลักธรรมทางพุทธศาสนายังมีความเกี่ยวข้องโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายแพ่ง หลักการครองเรือนมีความสัมพันธ์กับกฎหมายลักษณะครอบครัว กฎหมายลักษณะมรดก การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยา การกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร แต่ถึงอย่างไรก็ตาม หลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เกี่ยวพันกับเรื่องหลายเรื่อง หลายมิติ ซึ่งหลักกฎหมายที่เป็นเพียงตัวอักษรไม่อาจจะครอบคลุมลักษณะพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมได้อย่างทั่วถึง จึงยังคงเกิดปัญหาเรื่อง“ช่องว่างของกฎหมาย” ให้พบเห็นอยู่เป็นประจำ ดังนั้น ศาลจึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำหลักธรรมขั้นพื้นฐานมาใช้ควบคู่กับเจตนารมณ์ของกฎหมายเพื่อตีความและตัดสินคดีความที่กฎหมายลายลักษณ์อักษรไม่สามารถบัญญัติไปครอบคลุมถึงได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง *การนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาใช้สนับสนุนหลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์* (วันชัย แสงสุวรรณ, 2550) ที่ว่าการใช้หลักกฎหมายทั่วไปของต่างประเทศมีการใช้กันอย่างแพร่หลายและใช้หลักเกณฑ์เดียวกับประเทศไทย คือ ใช้หลักกฎหมายทั่วไป (General Legal Principles) แต่ปัญหาในการบังคับใช้หลักกฎหมายทั่วไปของศาลไทยยังอยู่ในวงแคบ หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ผู้ใช้กฎหมายยังไม่สามารถใช้หลักกฎหมายทั่วไปได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งที่กฎหมายหรือศาลอาจจะยังไม่สนใจที่จะใช้หลักกฎหมายดังกล่าว เนื่องจากหลักกฎหมายดังกล่าวไม่มีลายลักษณ์อักษร จึงถึงเลที่จะใช้ดุลยพินิจ เพราะเกรงจะเกิดความผิดพลาดในการวินิจฉัยคดี อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้ศาลไทยมีแนวโน้มในการที่จะใช้หลักกฎหมายทั่วไปมากขึ้นแต่เมื่อเทียบกับปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลแล้ว นับว่ายังมีจำนวนน้อยอยู่

ในส่วนของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นหลักกฎหมายเกี่ยวกับการจัดการคดีความหรือข้อพิพาทนับตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้น การสืบสวนสอบสวน การสืบพยาน การพิจารณา การใช้ดุลพินิจตัดสินการพิพากษา และกระบวนการหลังการพิพากษา ซึ่งมีความใกล้เคียงและสัมพันธ์กับแนววิธีปฏิบัติเพื่อจัดการความขัดแย้งและวิธีระงับข้อพิพาทอันเป็นวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในแง่ของพระวินัยและเป็นการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ สอดคล้องกับงานวิจัยของ *เกียรติศักดิ์ พันธวงศ์ ที่ได้ทำวิจัย เรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทกับประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา”* พบว่า หลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทสมัยพุทธกาลนั้น อธิกรณ์และวิธีระงับข้อพิพาทเป็นวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในแง่ของพระวินัยและเป็นการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ อธิกรณ์แบ่งออกเป็น 4 ประเภท และวิธีระงับข้อพิพาทแบ่งออกเป็น 7 ประเภท ส่วนการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมสงฆ์ในปัจจุบันคือกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2521 ว่าด้วยการลงนิคหกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2525 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2535 เป็นการถอดแบบมาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝ่ายอาณาจักร ประมวลกฎหมายอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นการจัดการความขัดแย้ง เป็นการระงับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม และเป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดของฝ่ายอาณาจักรสำหรับใช้ควบคุมความประพฤติของคนในสังคม ซึ่งพัฒนาขึ้นมาจากศีลธรรม ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ศาสนา และกฎเกณฑ์ข้อบังคับตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อธำรงความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของสมาชิกในสังคม ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมนั้นเป็นไปโดยราบรื่น สมองความต้องการของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การศึกษาเปรียบเทียบหลักการลงโทษผู้กระทำความผิดในพุทธศาสนาเถรวาทกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายอาญา ในประเด็นอธิกรณ์และวิธีระงับข้อพิพาทพบว่ามีความคล้ายคลึงและความแตกต่าง

กัน 4 ประการคือ 1) กระบวนการฟ้อง 2) กระบวนการพิจารณา 3) กระบวนการพิพากษา 4) กระบวนการระงับโทษ และในประเด็นกฎหมายของมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 พ.ศ. 2521 ว่าด้วยการลงนิคกรรมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2525 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 พบว่ามีคล้ายคลึงและความแตกต่างกัน 4 ประการคือ 1) องค์ประกอบของการฟ้อง 2) ขั้นตอนการพิจารณา 3) ประเภทของพยานหลักฐาน 4) วิธีบังคับตามคำวินิจฉัย

แนวคิดทางพุทธศาสนาและกฎหมายยังคงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ในวงวิชาการ มีการนำเอาเอาหลักสองประการนี้มาทำให้เป็นวิชา “นิติศาสตร์แนวพุทธ” หรือแม้กระทั่งวิชา “การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี” ซึ่งเป็นการนำเอา “แก่นแห่งคำสอนทางพระพุทธศาสนา” มาปรับใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักกฎหมายแต่ละแขนงได้

การนำหลักพระพุทธศาสนามาใช้กับหลักกฎหมายในประเด็นประสิทธิภาพด้านความยุติธรรม

ในการอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่สองนี้ พบว่านิสิตส่วนใหญ่มีความเห็นว่าหลักพระพุทธศาสนายังคงมีความสัมพันธ์และความสำคัญในแง่แห่งความเป็นหลักการแห่งความยุติธรรมต่อหลักกฎหมาย หากแต่ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายที่เกิดขึ้นในทุกวันนี้เกิดจากผู้ใช้อกฎหมายใช้กฎหมายในทางที่พลิกผัน หาใช่เกิดจากตัวของกฎหมายเองไม่ ซึ่งการใช้กฎหมายในทางที่พลิกผันนั้น นับได้ว่าเป็น “จิตสำนึก” ส่วนตัวของผู้ใช้กฎหมาย สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระพร ยุกเชื้อ (2541) เรื่องพุทธศาสนากับปัญหาอาชญากรรมในสังคมไทย : ศึกษาความค่านึงเรื่องศีล 5 ของผู้กระทำความผิดในเรือนจำกลางคลองเปรม ซึ่งพบว่า ศาสนามีความสำคัญต่อการควบคุมอาชญากรรม แต่ไม่สามารถที่จะควบคุมได้อย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพเพียงพอ ยังมีปัจจัยอื่นที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการเกิดอาชญากรรม การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในสังคม จึงต้องอาศัยศาสนาและปัจจัยอื่นประกอบกัน เช่น การปลูกจิตสำนึกของสมาชิกในสังคมให้รู้ผิดชอบชั่วดีได้ด้วยตัวเอง

ดังจะเห็นได้จากการทบทวนวรรณกรรมในบทที่สอง ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างของข้าราชการกระทำความผิดของผู้ที่มีหน้าที่ในการรักษากฎหมาย เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องในเหตุผลที่ได้กล่าวอ้างมาแล้ว นอกจากนั้น สิ่งหนึ่งที่สามารถนำมาเป็นเหตุผลยืนยันถึงความไม่เป็นผู้ปฏิบัติโดยชอบในการรักษากฎหมายของเจ้าพนักงานของรัฐนั้นระบบราชการไทยของประเทศจึงมีหน่วยงานเฉพาะกิจที่สร้างขึ้นมากเพื่อปราบปรามป้องกันปราบปรามการทุจริตในวงราชการ คือ **สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ปปช.)** เพื่อตรวจสอบและดำเนินการทางกฎหมายแก่พนักงานของรัฐผู้ปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตและประพฤติมิชอบ หรือแม้กระทั่งในประมวลกฎหมายอาญาก็มีบทบัญญัติความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ซึ่งมีโทษสูง เพื่อใช้ในการดำเนินคดีอาญาต่อเจ้าพนักงาน ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าตัวบทกฎหมายของไทยนั้น ผ่านการบัญญัติโดยฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งเป็นทั้ง “ผู้มีความเป็นตัวแทนที่ผ่านการเลือกตั้งของประชาชนเข้ามา” และเป็น “ผู้ที่มีวุฒิ” แห่งความมีเหตุมีผล มีตรรกะ มีปัญญา มีความรอบรู้ รอบคอบ รวมจำนวนเกือบหนึ่งพันคนเพื่อทำหน้าที่ในการร่างกฎหมายแทนประชาชนทั้งประเทศ ภายใต้หลักความยุติธรรม จึงน่าที่จะอนุมานได้ว่ากฎหมายนั้นจะต้องมีความสมบูรณ์และความยุติธรรมพอสมควร

ปัญหาและอุปสรรคด้านความยุติธรรมของการนำหลักพระพุทธศาสนามาใช้กับแนวคิดทางหลักกฎหมาย

ในการอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่สามนี้ พบว่านิสิตส่วนใหญ่มีความเห็นว่าปัญหาและอุปสรรคด้านความยุติธรรมของการนำหลักพระพุทธศาสนามาใช้กับแนวคิดในการบัญญัติและการใช้กฎหมาย นิสิตส่วนใหญ่เห็นว่า “คนใช้กฎหมายไม่ดี มากกว่าตัวกฎหมายไม่ดี”

มนุษย์ทุกคนมีความแตกต่างกันทั้งทางกายและสภาพจิตใจ ตัวอย่างเช่น พระสัมมาพุทธเจ้าได้แบ่งประเภทของคนไว้ เปรียบเสมือนบัว 4 เหล่า เพราะฉะนั้นในสังคมหนึ่งๆ ก็จะมีทั้งคนดี และคนไม่ดีอยู่รวมกัน

“กฎหมาย” ถูกใช้เป็นเครื่องมือที่ผู้ปกครองบ้านเมืองที่เป็นคนดีมีศีลธรรมใช้เป็นหลักเกณฑ์เพื่อบังคับหรือควบคุมความประพฤติ ของคนที่ไม่ดีหรือผู้กระทำความผิดกฎหมายในสังคม ก็เพื่อให้สังคมมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุข ซึ่งถือว่าการนี้ เป็นเรื่องปกติ แต่หากเมื่อใดที่คนไม่ดี คนไม่มีศีลธรรมเข้ามาเป็นผู้มีอำนาจและเป็นผู้ใช้กฎหมายเสียเอง เมื่อนั้นความยุติธรรมจะเกิดขึ้นอย่างมากมาย เพราะการอาศัยช่องว่างของกฎหมาย เพื่อประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง ซึ่งหากพิจารณาให้ถ่องแท้ “กฎหมาย” เป็นเพียง “เครื่องมือ” ที่ถูกมนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นกรอบกำหนดความประพฤติของสมาชิกในสังคม ตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นของการก่อกำเนิดของกฎหมายต้องผ่านกระบวนการนิติบัญญัติ ไปจนถึงการนำกฎหมายมาใช้งาน ซึ่งในกระบวนการขั้นตอนเหล่านี้ กฎหมายควรที่จะบัญญัติขึ้น และถูกนำมาใช้งานโดยบุคคลผู้มีศีลธรรม แต่สิ่งที่กล่าวมานี้ ไม่สามารถรับรองได้อย่างแน่แท้ว่าจะเกิดขึ้นสำเร็จ เนื่องจากเหตุผลที่ผู้วิจัยได้กล่าวมาในย่อหน้าที่ผ่านมามีว่า มนุษย์มีความแตกต่างกัน

ในยุคปัจจุบันที่ทุกคนในสังคมมีค่านิยมความเชื่อเรื่องการถือครองทรัพย์สินว่าใครมีมาก ใครร่ำรวย คนนั้นจะมีความสุข เพราะสามารถซื้อทุกอย่างที่ต้องการได้ในโลกทุนนิยม เสรีนิยมทุกคนดิ้นรนไขว่คว้าให้ได้มาซึ่งทรัพย์สินเงินทอง ดังนั้น การกระทำที่ทุจริต ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม จึงเกิดขึ้นได้อย่างง่ายดายดายเมื่อผู้กระทำถูกรอบงำด้วยความโลภ ปัญหาการใช้กฎหมายเพื่อช่วยพวกพ้อง หรือปัญหาการใช้ช่องว่างของกฎหมายเพื่อประโยชน์ส่วนตัว

ดังนั้นสิ่งที่ปัญหาอุปสรรคด้านความยุติธรรมของการนำหลักพระพุทธศาสนามาใช้กับแนวคิดทางหลักกฎหมาย คือ มนุษย์, ผู้ใช้กฎหมาย ในทางที่ผิดนั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ในประเด็นของกฎหมาย ผู้ที่มีอำนาจเกี่ยวข้อง เช่น ฝ่ายนิติบัญญัติ ควรต้องมีความประณีต ในการบัญญัติกฎหมาย เริ่มตั้งแต่แนวคิด ความรอบคอบแห่งการเลือกใช้คำบัญญัติ ความถี่ถ้วนในการพิจารณาถึงช่องว่างและปัญหาแห่งกฎหมายนั้นที่จะเกิดขึ้นในอนาคตภายหลังการประกาศใช้ และร่างกฎหมายโดยพิจารณาถึงเจตนารมณ์และผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก

2) ในประเด็นของผู้ใช้กฎหมาย ควรจะต้องมีสามัญสำนึกแห่งความเป็นเจ้าพนักงานของรัฐผู้มีหน้าที่ในการรักษากฎหมายและรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ไม่ถือโอกาสแห่งความเป็นผู้มีอำนาจที่เหนือกว่าประชาชนของตนเอง ใช้กฎหมายและช่องว่างของกฎหมายเพื่อแสวงหาผลประโยชน์อันมิควรได้โดยชอบด้วยกฎหมาย ดังนั้น การปลูกฝังทัศนคติค่านิยมแห่งความเป็นผู้มี ความซื่อสัตย์สุจริตจึงเป็นสิ่งสำคัญและมีความจำเป็น โดยถือเป็นหน้าที่ของสถาบันทางสังคม เริ่มต้นตั้งแต่สถาบันที่เล็กที่สุด แต่มีความใกล้ชิดกับสมาชิกมากที่สุดนั่นคือสถาบันครอบครัว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการทำงานวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธศาสนากับกฎหมายแขนงต่างๆ แยกออกจากกัน เนื่องจากตามปกติในทางนิติศาสตร์นั้น กฎหมายแบ่งออกเป็นหลายประเภท หลายแขนง ซึ่งแต่ละแขนง แต่ละประเภทย่อมมีปรัชญาแห่งความยุติธรรมแตกต่างกัน มีสิ่งที่กฎหมายมุ่งคุ้มครองที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น กฎหมายแพ่งและพาณิชย์มุ่งเน้นการแสดงเจตนาของคู่สัญญาบนพื้นฐานของความเสมอภาค

และความเท่าเทียมกัน หรือ กฎหมายปกครองเป็นกฎหมายที่มุ่งคุ้มครองประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ ดังนั้น กฎหมายแต่ละประเภทจะมีหลักธรรมซึ่งเป็นแก่นแห่งหลักกฎหมายที่แตกต่างกัน ผู้วิจัยเห็นว่าหากมีการทำงานวิจัยเรื่องนี้ จะทำให้ผู้อ่านได้มองเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง “พุทธศาสนา” และ “นิติศาสตร์” ได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- จรัญ ภัคดีธนากุล. (2549). *กฎหมายลักษณะพยาน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชนัญญา กริชกายพันธ์. (2559). *การใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสนับสนุนหลักการประโยชน์สาธารณะในกฎหมายมหาชนของไทย*. (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต). สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- พรพรพร ยกเชื้อ. (2541). *พุทธศาสนากับปัญหาอาชญากรรมในสังคมไทย: ศึกษาความคำนึงถึงศีล 5 ของผู้กระทำความผิดในเรือนจำกลางคลองเปรม*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2555). *นิติศาสตร์แนวพุทธ*. (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- วันชัย แสงสุวรรณ. (2550). *การนำหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนามาใช้สนับสนุนหลักกฎหมายทั่วไป ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์*. (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สมพร เทพสิทธิ์. (2548). *เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางพระราชดำริ*. กรุงเทพฯ: สายรุ้ง.